

4. De respons en de non-respons-analyse

4.1 De behaalde respons

De ontwikkeling en samenstelling van de respons is gedetailleerd weergegeven in Bijlage 4. Het beeld op hoofdlijnen is als volgt.

De enquêteperiode is in te delen in 3 delen:

- Februari maart met een respons van ca. 34 %;
- April/mei/juni met een respons van ca. 28 %;
- Juli met een respons van ca. 22 %.

Het uiteindelijk behaalde responspercentage is 28,4%. Doordat in juli extra enquêtes zijn uitgezet is het gemiddelde meer dan evenredig gedaald. Vanwege de tegenvallende respons in juli (in mindere mate ook in mei en juni), blijft het uiteindelijke responspercentage achter bij de doelstelling van minimaal 30%. Zoals beschreven wordt in hoofdstuk 8, worden de eisen met betrekking tot de nauwkeurigheid van de uitkomsten echter wel gehaald.

4.2 De non-respons analyse

4.2.1 Doel van de non-respons analyse

Ieder onderzoek dat gebaseerd is op onvolledige waarneming dient te accepteren dat geen absolute zekerheid kan worden gegeven omtrent de juistheid van de verkregen populatieschatter. Enerzijds is er sprake van een zekere (random) onnauwkeurigheid als gevolg van steekproeftrekking, anderzijds kan er sprake zijn van systematische vertekening (bias) in de uitkomsten wanneer het gedrag van de in de steekproef betrokken respondenten significant afwijkt van dat van de niet in de steekproef betrokken respondenten. De onnauwkeurigheid van de eerste soort kan binnen de perken worden gehouden door een voldoende grote steekproef te trekken, de onnauwkeurigheid van de tweede soort door het trekken van een aselechte en representatieve steekproef, en door non-respons zoveel mogelijk te beperken.

De respons van het Onderzoek Studentenkaart 2001 ligt onder de 30%. De vraag kan worden gesteld in hoeverre een dergelijke respons in staat is om een zuivere schatting te maken van het populatietotaal. Om deze vraag zo goed mogelijk te kunnen beantwoorden is een non-responsonderzoek uitgevoerd, en zijn een aantal aanvullende bronnen geraadpleegd. In een afzonderlijke notitie van RAND Europe zijn de resultaten van de non-respons analyse gerapporteerd. De belangrijkste uitkomsten volgen hieronder.

4.2.2 Bevindingen nonrespons analyse RE/NEA 2001

Om na te gaan wat de mogelijke invloed van de non-respons op de onderzoekresultaten zou kunnen zijn is in het OVS 2001 onderzoek een non-respons onderzoek uitgevoerd. Op verzoek van de Begeleidingsgroep is dit onderzoek primair gericht op het bepalen van de redenen voor non-respons.

Ruim 13.000 namen en adressen van studenten die in het hoofdonderzoek aangeschreven zijn (in de eerste golf: februari-april), zijn doorgegeven aan het veldwerkbureau Mobiel Centre. Dit bureau heeft voor 9528 van deze studenten het bijbehorende telefoonnummer (vaste lijn, geen mobiele telefoons) gevonden, en vervolgens 2160 van deze nummers gebeld (in sommige gevallen meerdere keren: het maximale aantal herbenaderingen is op drie gesteld).

RAND Europe heeft een SPSS bestand ontvangen van Mobiel Centre met 1009 enquêtes. Het doel was om 1000 studenten uit het hoofdonderzoek aan de telefoon te spreken. In 1009 gevallen is het dus gelukt om de goede persoon aan de telefoon te krijgen.

Onder hen bevonden zich 429 weekkaarthouders die aangaven het hoofdonderzoek niet ingevuld en teruggestuurd te hebben. Deze groep is gevraagd naar de reden waarom men het enquêteformulier niet ingevuld en teruggestuurd heeft. De gegeven antwoorden kunnen als volgt kort worden samengevat:

- 25% vergeten in te vullen;
- 26% kostte teveel tijd, of nog geen tijd gehad;
- 22% geen zin, formulier kwijtgeraakt, te laat of niet ontvangen;
- 11% geen OV reizen gemaakt;
- 8% niet gereisd;
- 7% anders;
- <1% bezwaar tegen enquête, te lang of te moeilijk.

Voor het merendeel van deze redenen is te verwachten dat er geen samenhang is met het OV reisgedrag, dus dat er geen aanleiding is om te verwachten dat respondenten en non-respondenten een verschillend aantal kilometers per OV afleggen. Voor de

redenen “geen OV reizen gemaakt” en “niet gereisd”, samen 19%, ligt dit anders. Hier zou mogelijk een probleem kunnen liggen, aangezien een te lage inschatting van het aantal studenten dat geen OV verplaatsingen maakt zou kunnen leiden tot een overschatting van de OV kilometers. Er zijn echter redenen om aan te nemen dat in ieder geval een deel van de gevers van dit antwoord dit slechts als een plausibel klinkende rechtvaardiging heeft genoemd voor het niet terugsturen van het formulier. En voorts is er ook bij de wel responderende studenten sprake van een niet onaanzienlijk aantal studenten die geen OV reizen binnen de veldwerkperiode maken. Om vast te stellen hoe hoog dit percentage ligt is op basis van de voorlopige resultaten van het hoofdonderzoek voor de veldwerkperiode van begin februari tot en met april 2001 (circa 2.500 enquêtes) nagegaan hoe vaak dit voorkwam. Op basis van de antwoorden op vraag E1, die hier specifiek op gericht is, is vastgesteld dat ongeveer 20% van alle respondenten opgegeven hebben op de vier opeenvolgende onderzoeksdagen geen OV reizen te hebben gemaakt. Dit percentage is qua orde van grootte vergelijkbaar met het door de non-respondenten opgegeven percentage. Wanneer de resultaten per dag worden beschouwd gaat dit percentage voor de responderende studenten omhoog tot gemiddeld 50% per dag. Daarbij is vastgesteld dat de waarde voor alle vier de onderzoeksdagen nagenoeg gelijk is.

Om deze uitkomsten verder te controleren is tevens een vergelijking uitgevoerd met een andere databron waarbij door middel van rittendagboekjes het reisgedrag wordt gemeten: het Onderzoek Verplaatsingsgedrag (OVG) van het CBS. In de volgende paragraaf zijn de resultaten weergegeven.

4.2.3 Bevindingen OVG 1998 en 1999

Op basis van de gegevens van het OVG van 1998 en 1999 is voor een vergelijkbare groep studenten nagegaan in hoeverre er sprake was van rapportage van het niet maken van OV-reizen. Aangezien het OVG gebaseerd is op meting van reisgedrag gedurende slechts een dag kon dit slechts op dagbasis worden vastgesteld. De uitkomst op basis van de ongewogen enquêtes voor de maanden januari tot en met december was circa 60% gemiddeld per dag.

Deze waarde ligt iets hoger dan de waarde verkregen in de voorlopige resultaten OVS 2001, maar daarbij moet worden bedacht dat er verschillende mogelijke verklaringen zijn hiervoor:

- OVG werkt met dagboekjes van alle reizen, OVS met dagboekjes van alleen OV reizen
- OVG heeft betrekking op alle 12 maanden incl. zomervakantie, OVS alleen februari tot en met april
- OVG heeft geen representatieve steekproef van alle studenten
- de genoemde OVG cijfers zijn om praktische redenen gebaseerd op ongewogen resultaten.

Op grond van deze vergelijking kan niet worden geconcludeerd dat de voorlopige OVS 2001 uitkomsten een te laag aandeel studenten dat geen OV-reizen maakt opleveren.

4.2.4 Bevindingen OVG oude en nieuwe stijl

Een ander relevant resultaat is het feit dat het OVG in de loop van 1999 een aantal responsbevorderende maatregelen heeft toegepast, waardoor een hogere respons is verkregen. Wanneer de resultaten van het OVG 1999 voor en na deze maatregelen worden vergeleken (dus met lagere en hogere respons) blijkt dat de oorspronkelijke groep respondenten een wat groter aandeel met geen OV-reizen bevatte (oorspronkelijke groep 65%, nieuwe groep 58%). Dit kan worden opgevat als een aanwijzing dat de non-respondenten niet minder OV reizen maken; als er al verschil zou zijn zouden zij eerder meer OV reizen maken dan de respondenten.

4.2.5 Bevindingen NEA non-responsonderzoek

Tenslotte hebben wij de resultaten van een non-respons onderzoek beschouwd dat in 1999 door NEA is uitgevoerd voor NS Groep (“Non-responsonderzoek Continuëmeting”). In dit onderzoek is eerst door middel van een telefonisch “omnibus”onderzoek het OV reisgedrag van circa 1.000 bezitters van de OV-Studentenkaart gemeten (via reisfrequentie en reisafstandvragen). Vervolgens is aan deze personen een vragenlijst toegestuurd volgens de standaardmethode van het NEA Continuë-onderzoek, waarbij een respons van 45% werd verkregen. Daarna is het in eerste instantie (telefonisch gemeten) reisgedrag van respondenten en non-respondenten vergeleken. Uit de uitgevoerde analyses bleek het volgende:

- Geen significant verschil in het aandeel studenten dat wel of niet reist per trein voor woon-school
- Geen significant verschil in het aantal treinreizen voor woon-school
- Geen significant verschil in het aandeel studenten dat in het weekeind meestal op het woonadres verblijft
- Een zwak significant verschil in de weekend reisfrequentie, waarbij non-respondenten eerder meer dan minder met de trein reisden in vergelijking met de respondenten
- Geen significant verschil in het aandeel studenten dat wel of niet reist per trein voor andere motieven dan woon-school of weekend
- Geen significant verschil in het aantal treinreizen voor andere motieven dan woon-school of weekend.

Samenvattend kan worden geconcludeerd uit dit onderzoek dat het reisgedrag per trein voor de non-respondenten niet afwijkend was van dat van de wel responderende

studenten. Dat geldt voor zowel het aandeel studenten dat wel of geen treinreis maakte, als het aantal gemaakte reizen.

4.2.6 Conclusie

De diverse onderzoeken van de mogelijke non-respons effecten wijzen alle in dezelfde richting, namelijk dat er geen reden is om te verwachten dat het OV-reisgedrag van de niet-respondenten afwijkt van dat van diegenen die wel gerepondeerd hebben. Abslute zekerheid is niet te geven, maar onze analyses en eerder uitgevoerd onderzoek maken het zeer aannemelijk dat de behaalde respons ons in staat stelt een zuivere, onvertekende schatting te maken van het OV-gebruik van de studenten.